

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра педагогічної та вікової психології

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з навчальної роботи

проф. Гаврилюк С. В. _____

_____ 2013 р.

ПСИХОГЕНЕЗА ОСОБИСТОСТІ В НОРМІ ТА ДЕВІАЦІЇ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки магістра

спеціальності 8.03010201 Психологія

Луцьк – 2013

Програма навчальної дисципліни «Психогенеза особистості в нормі та девіації» для студентів спеціальності 8.03010201 Психологія

”26” серпня, 2013 р. 10 с.

Розробник: Гошовський Я.О., доктор психологічних наук, професор кафедри педагогічної та вікової психології

Рецензент: Мушкевич М.І., кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри медичної психології та безпеки життєдіяльності;

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології протокол № 1 від 30 серпня 2013 р.

Завідувач кафедри: _____ (Гошовський Я.О.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету психології протокол № ____ від ____ . ____ . 20__ р.

Голова науково-методичної комісії факультету психології _____ (Іванашко О.Є.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету

протокол № ____ від ____ . ____ . 20__ р.

Вступ

Програма навчальної дисципліни “Психогенеза особистості в нормі та девіації” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра спеціальності 8.03010201 Психологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психологічна специфіка розвитку особистості в нормі та девіації.

Міждисциплінарні зв'язки:

Курс має тісний взаємозв'язок з усіма дисциплінами психологічного циклу, насамперед з віковою психологією, психологією девіантної поведінки особистості, патопсихологією, психологією аномального розвитку, медичною психологією, генетичною, педагогічною, соціальною психологією, соціальною психологією, експериментальною психологією, психодіагностикою, психологією депривації та ін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1.Змістовий модуль I. Загальні проблеми психогенези особистості.

2.Змістовий модуль II. Проблеми розвитку на різних вікових етапах.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Психогенеза особистості в нормі та девіації” є формування системи фундаментальних теоретичних знань, практичних навичок і умінь з превенції, аналізу і розробки шляхів, способів і засобів вирішення проблем психічного розвитку людини в нормі та девіації на різних вікових етапах її онто- і соціогенезу.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Психогенеза особистості в нормі та девіації” є:

- ознайомити з поняттями і методами психології розвитку особистості в нормі та девіації;
- ознайомити із засадничими теоріями нормального та девіантного розвитку відповідно до різних психологічних напрямів, теорій, концепцій, шкіл;
- розкрити специфіку нормальних та девіантних вікових змін психіки людини в різні періоди життя;
- засвоєння навчальної літератури і першоджерел відповідно до тем курсу.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- основні закономірності, умови і рушійні сили психічного і особистісного розвитку людини в нормі та девіації;
- основні уявлення про перманентний розвиток психіки і особистості людини, характерні для вітчизняної та зарубіжних психологічних шкіл;
- різні підходи у вітчизняній і зарубіжній психології до нормального та девіантного розвитку;
- чинники виникнення девіацій у поведінці особистості;
- соціальні, вікові й гендерні особливості прояву нормальної та девіантної поведінки особистості;
- принципи, стадії, методи психологічної діагностики нормальної та девіантної поведінки на різних етапах онтогенезу;

- особливості діяльності психолога щодо профілактики девіацій;
- у поведінці особистості різного віку (від пренатальності до геронтостадії);
- особливості фахової діяльності психолога щодо корекції девіантної поведінки особистості певного віку;
- основні напрями соціально-психологічної реабілітації особистості з девіантною поведінкою.

вміти:

- вільно і адекватно користуватися термінологією;
- аналізувати першоджерела відповідно до програми;
- розрізняти основні принципові відмінності в підходах до проблеми нормального та девіантного розвитку в різних школах психологічної науки.
- виявляти зміст і види нормальної та девіантної поведінки особистості та визначальну роль у цьому фактора депривації;
- визначати систему детермінант, що сприяє відхиленням у поведінці особистості;
- використовувати методи психологічної діагностики особистості
- з нормальною та девіантною (делінквентною, адиктивною) поведінкою;
- надавати психологічну (консультаційну, корекційну, терапевтичну та ін.) допомогу особистості, зокрема з різнотипною девіантною поведінкою.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 2,5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні проблеми психогенези особистості.

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Психогенеза особистості в нормі та девіації»

Предмет, об'єкт і завдання психології розвитку особистості в нормі та девіації. Загальна характеристика курсу, його структурні параметри, види навчальних занять і форма атестації. Основні нормативні вимоги до вивчення курсу. Бібліографічний огляд літератури з проблематики девіантної поведінки особистості.

Тема 2. Феноменологія нормального та девіантного психічного розвитку: основні поняття

Розвиток як базова філософсько-психологічна категорія у понятійному апараті всіх наук про феномен людської особистості. Розвиток психіки особистості та його формування з віком і ускладнення як структурно організованої динамічної системи. Класифікація проблем психогенези особистості. Основи для прогнозування проблем розвитку. Шляхи вирішення проблем психічного розвитку.

Тема 3. Превенція та вирішення проблем психічного розвитку

Чинники, що обумовлюють проблеми психічного розвитку. Проблеми розвитку і вік. Класифікація проблем психічного розвитку. Співвідношення проблем і криз психічного розвитку. Кризи психічного розвитку. Види криз. Причини і механізми перебігу криз.

Змістовий модуль 2. Проблеми розвитку на різних вікових етапах.

Тема 4. Проблеми розвитку в пренатальний та перинатальний періоди. Особливості психогенези дитини грудного віку (1 місяць - 1 рік)

Система детермінант, які впливають на психічний розвиток дитини до її зачаття. Криза зачаття. Попередження проблем психічного розвитку до пологів. Допологова діагностика. Проблеми перинатального розвитку упродовж пологів. Криза народження. Криза першого року життя.

Тема 5. Основні проблеми психічного розвитку дитини дошкільного віку

Проблеми психічного розвитку переддошкільника (1-3 року). Криза трьох років та її загострення (пустощі, капризи, упертість, негативізм) за неправильних дій батьків.

Попередження проблем розвитку переддошкільника і дошкільника: роль гри в розвитку соціальних навичок, адаптивна роль когнітивної незрілості, вплив стилю батьківської поведінки.

Тема 6. Проблеми психічного розвитку в молодшому шкільному віці (7-10 років)

Труднощі адаптації до нової соціальної ситуації та освоєння навчальної діяльності. Розлади загальної психологічної готовності до навчання в школі. Дефекти, що ускладнюють навчання. Подолання мимовільності. Криза першого року навчання.

Тема 7. Соціально-психологічні та психофізичні проблеми психогенези особистості на підлітковому етапі онтогенезу

Підлітковість - помежовий, перехідний, лімінальний етап онтогенезу. Пубертат. Статева ідентичність. Проблеми, пов'язані з пубертатом і сексуальними переживаннями. Підліткова криза. Проблеми в навчальній, пізнавальній діяльності. Переживання агресії. Способи вирішення проблем підлітками: від конформізму до нонконформізму. Типові підліткові комплекси й адикції. Девіантні та делінквентні антиреферентні пріоритети, неформальні групи, підліткові субкультури.

Тема 8. Проблеми психічного розвитку в юнацькому віці (17-20 років)

Проблеми соціального і професійного самовизначення. Хиби ідентифікації та зміщення ролей як базова проблема психогенези. Криза ідентичності. Феномен юнацького максималізму. Молода сім'я: труднощі, перспективи і прогнози. Сексуальні орієнтації: гомосексуальність, транссексуальність інші сексуальні девіації. Проблеми у взаєминах з батьками (криза авторитетів).

Тема 9. Перебіг психогенези в період особистісної зрілості

Проблеми психічного розвитку в перший період зрілості. Стабільність, застій і розвиток. Близькість проти ізоляції. Проблеми, пов'язані з розвитком пізнавальної діяльності. Криза середини життя. Проблеми соціального самоствердження. Синдром «птахи полишають гнізда», відхід дітей з рідної домівки, пошук нових сенсів життя, зради, розлучення. Зміни в самооцінці та Я-концепції, прийняття себе і пошуки нових сенсів вітальної активності. Переосмислення життєвого шляху і пошук нових екзистенційних сенсів і пріоритетів.

Тема 10. Інволюційна психогенеза та психологічні проблеми в літньому віці

Ключові детермінанти психогенези літніх людей. Зміна статусу і пов'язані з нею переживання. Зміст кризи, цілісність проти відчаю. Перебудова самоствердження. Втрати

соціальної активності (відсутність чіткого життєвого ритму, самотність). Збереження ідентичності (акомодація і адаптація). Роздуму про сенс життя і страх смерті. Втрата сенсу життя. Зміни загальної працездатності. Психологічне ставлення до хвороби. Самотність (ізоляція та самоізоляція, нерозуміння і байдужість мікро- і макросоціуму).

3. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

4. Методи та засоби діагностики успішності навчання

У процесі вивчення дисципліни використовуються такі методи оцінювання:

- опитування;
- оцінювання виконання практичних завдань;
- оцінювання виконання та захист лабораторних робіт;
- модульні контрольні роботи;
- екзамен.

5.Список джерел

Базові

1. Божович Л.И. Психологические закономерности формирования личности в онтогенезе / Л.И. Божович // Вопросы психологии. – 1976. – № 6. – С. 45–53.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений : в 6 т. / Л.С. Выготский. – М. : Педагогика, 1982. – В 6 т.
3. Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особистості: [монографія]. / Я. Гошовський. – Дрогобич : Коло, 2008. – 480 с.
4. Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. 9-е изд. / Г. Крайг. – СПб.: Питер, 2004.
5. Лангмейер И., Матейчек З. Психическая депривация в детском возрасте ; пер. Г.А. Овсянникова. – Изд. 1-е русск. / И. Лангмейер. – Прага : ЧССР : Авиценум. Медицинское издательство, 1984. – 334 с.
6. Лебединский В.В. Нарушения психического развития у детей. / В.В. Лебединский. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1985. – 166 с.
7. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. / А.Н. Леонтьев. – М.: Изд-во МГУ, 1981, - 583 с.
8. Максименко С. Д. Генезис существования личности. / С. Д. Максименко. – К. : Издательство ООО “КММ”, 2006. – 240 с.
9. Максименко С.Д. Генетическая психология. / С.Д. Максименко. – М. : “Рефл-бук”, К. : “Ваклер”, 2000. – 319 с.
10. Максименко С.Д. Генетическая психология: проблемы и перспективы / С.Д. Максименко. // Журнал практикующего психолога. – 1998. – № 4. – С. 64–80.
11. Максименко С.Д. Генетичне дослідження психіки / С.Д. Максименко. // Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології : матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 35-річчю наукової та педагогічної діяльності академіка С.Д. Максименка (17-18 грудня 2001 р., м. Київ). – Т.1. – К. : Міленіум, 2002. – С.7–13.
12. Максименко С.Д. Основи генетичної психології : навч. Посібник. / С.Д. Максименко. - К. : НППЦ Перспектива, 1998. – 220 с.
13. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури. / С.Д. Максименко. – К. : Наукова думка, 1998. 226 с.

14. Максименко С.Д. Развитие психики в онтогенезе : [В 2 т.] . / С.Д. Максименко. – К. : Форум, 2002. Т.1– 319 с.; Т.2–335 с.
15. Максимова Н.Ю. Психология адиктивной поведенки : навч. посіб. / Н.Ю. Максимова. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2002. – 308 с.
16. Миллер С. Психология развития: методы исследования. / С. Миллер– СПб.: Питер, 2002. – 464 с.
17. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество – 9-е изд. / В. С. Мухина – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 456 с.
18. Психология развития. Словарь / Под ред. А. Л. Венгера // Психологический лексикон. Энциклопедический словарь в шести томах / Ред.-сост. Л. А. Карпенко. Под общ. ред. А. В. Петровского. – М.: ПЕРСЭ, 2005. – 176 с.
19. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А.Реана.– СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с.
20. Стюарт-Гамильтон Я. Психология старения. 3-е изд. / Я. Стюарт-Гамильтон– СПб., 2002.
21. Хухлаева О. В. Психология развития: молодость, зрелость, старость. 3-е изд. / О. В. Хухлаева. – М.: Издательский центр «Академия», 2006.

Допоміжні

1. Абрамова Г. С. Практикум по возрастной психологии. 3-е изд. / Г. С. Абрамова. – М.: Издательский центр „Академия”, 2001.
2. Актуальные проблемы девиантного поведения (борьба с социальными болезнями) : [сб. науч. работ / под ред. Б.М. Левина]. – М. : РАН Ин-т социологии, 1995. – 200 с.
3. Ананьевские чтения - 2006: (40 лет факультету психологии СПбГУ) : материалы научно-практической конференции 24-26 октября 2006 года; Российский гуманитарный научный фонд, Российский фонд фундаментальных исследований, Санкт-Петербургский гос. ун-т, факультет психологии СПбГУ / под ред.: Л.А. Цветковой, А.А. Крылова.-СПб.: Санкт-Петербургский университет, 2006. - 701 с..-Список авторов: с. 666-680
4. Баттерворт Дж., Харрис М. Принципы психологии развития. / Дж. Баттерворт– М.: "Когито-Центр", 2000. – 350 с.
5. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь-справочник по психологической диагностике. / Л. Ф. Бурлачук. – К.: Наукова думка, 1989. – С. 157–159.
6. Возрастная и педагогическая психология: Хрестоматия: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Сост.: И.В. Дубровина, А.М. Прихожан, В.В. Зацепин; Рец.: А.В. Захаров, В.В. Рубцов.-М.: Академия, 2003. - 368 с.
7. Возрастная одаренность и индивидуальные различия: Избранные психологические труды; Академия педагогических и социальных наук, Московский психолого-социальный ин-т.-М. ; Воронеж: Институт практической психологии ; МОДЭК, 1997. - 448 с.
8. Возрастная психология : развитие человека от рождения до поздней зрелости: учебное пособие для студентов спец. Вузов. / рец.: В.П. Зинченко.-М.: ТЦ Сфера, 2006. – 464 с. - Библиогр.: с. 460-461
9. Возрастная психология: Детство, отрочество, юность: Хрестоматия / Сост. и науч. ред. В. С. Мухина, А. А. Хвостов. – М.: Академия, 2001.

10. Возрастная психология: Психология развития и возрастная психология: Учебник для студентов вузов, обучающихся по направлению и спец. Психологии. / Рец.: Л.Ф. Обухова, О.А. Карабанова, М-во образования РФ.-М.: Гардарики, 2005. - 349 с.
11. Гошовський Я. Методологія наукового дослідження. Методичні рекомендації до семінарських занять для студентів ОКР „Магістр” спеціальності „Психологія”. / Я. Гошовський. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2010. – 36 с.
12. Гошовський Я. Психологія девіантної поведінки: навч.-метод. посібник. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2010. – 286 с.
13. Детская психология: Психологическое развитие ребенка до поступления в школу / Науч. ред. Б.С. Волков; Рецензенты: М.В. Гамезо, А.Ф. Ануфриев, В.Г. Степанов. - М.: Педагогическое общество России, 2002. - 144 с.
14. Зловещее очарование насилия: Профилактика детской агрессивности и жестокости и борьба с ними / Ред. В. Зеленский. - Академический проект, 2000. - 220 с.
15. Кляйн М., Айзекс С., Райвери Дж., Хайманн П. Развитие в психоанализе / М. Кляйн. - М.: Академический Проект, 2001. - 512 с.
16. Методика нейропсихологической диагностики детей. - М.: Педагогическое общество России, 2002. - 96 с.
17. Методика нейропсихологической диагностики детей: Методический альбом. - М.: Педагогическое общество России, 2002. - 72 с.
18. Подросток и наркотики: Выявление факторов зависимости от психоактивных веществ в работе с несовершеннолетними / Рец.: И.В. Вачков и др. ; Худож. А.А. Селиванов ; Федеральная целевая программа "Культура России". - Ярославль: Академия развития, 2004. - 191 с..-(Практическая психология в школе).-Заключ.: с. 164-170.-Прил.: с. 171-182.
19. Практические материалы для работы с детьми 3-9 лет: Сборник психологических процедур (упражнений, игр и сказок).-М.: Генезис, 2005. - 176 с..-(Психологическая работа с детьми).-Заключ.: с. 154.-Библиогр.: с. 155.-Прил.: с. 156-
20. Проблемы развития и воспитания человека: Избранные психологические труды; Академия педагогических и социальных наук, Московский психолого-социальный ин-т / Под ред. А.В. Брушлинского, В.А. Кольцовой.-М. ; Воронеж: Институт практической психологии ; МОДЭК, 1997. - 416 с.
21. Программа промежуточной аттестации студентов по дисциплине "Психология развития и возрастная психология": Спец.: 020400 "Психология"; МО РФ; БелГУ, каф. социальной психологии / Сост.В.Б. Тарабаева.- Белгород: БелГУ, 2003. - 16 с.
22. Происхождение знакового поведения ; КГУ; Ин-т истории материальной культуры РАН. - М.: Научный мир, 2004. - 280 с.
23. Психология в работе учителя.: В 2 кн..-М.: Владос, 2004. - 233 с.
24. Психология детей с нарушениями и отклонениями психического развития: Хрестоматия.-СПб.: Питер, 2008. - 380 с..-(Хрестоматия)
25. Психология младшего школьника: Учебное пособие для студентов дневного, вечернего и заочного отделений педагогических учебных заведений / Рец.: М.В. Гамезо, В.Г. Степанов, А.Ф. Ануфриев.-М.: Педагогическое общество России, 2002. - 128 с.
26. Психология развития / под ред. Т.Д. Марцинковской.-М.: Академия, 2005. - 528с.

27. Психология развития и возрастная психология: Структурно-логические схемы и таблицы: Учебное пособие для вузов. / Авт.-сост. А.К Быков; Минобрнауки РФ; АПКИПРО.-М.: АПКИПРО, 2006. - 260 с. - Библиогр.: с. 256-258
28. Психология развития информационной культуры будущего специалиста: Учебно-методическое пособие; СОФ БелГУ; СОФ БелГУ.-Старый Оскол: Квадрат, 2009. - 103 с.
29. Психология развития личности в онтогенезе: Монография / Рец.: А.А. Бодалев, В.В. Давыдов. - М.: Педагогика, 1989. - 206 с.
30. Психология развития человека как личности.-М., Воронеж: Московский психолого-социальный институт, МОДЭК, 2005. - 456с.
31. Психология развития. / под ред. Т.Д. Марцинковской.- М.: Академия, 2008. - 528с.
32. Психология развития.-М., Воронеж: Психолого-социальный институт, МОДЭК, 2006. - 376с..-(Библиотека психолога)
33. Психология развития: молодость, зрелость, старость.- М.: Академия, 2006. - 208 с..-(Высшее профессиональное образование).-Лит.: с. 201-203
34. Психология развития: молодость, зрелость, старость: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности "Педагогика и психология" / Рец.: И.Н. Андреева, Н.И. Непомнящая, УМО вузов России по .-М.: Академия, 2006. - 205 с..-(Высшее профессиональное образование. Педагогически). - Библиогр.: с. 201-203
35. Психология развития: молодость, зрелость, старость: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по спец. 031000 "Педагогика и психология" / Рец.: И.Н. Андреева, Н.И. Непомнящая, УМО вузов России по .-М.: Академия, 2005. - 205 с..-(Высшее профессиональное образование. Педагогически).-Библиогр.: с. 201-203
36. Психология развития: Учебник для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальностям психологии; Совет УМО университетов РФ по психологии. / Под ред. Т.Д. Марцинковской: Рец.: М.Ю. Кондратьев, А.И. Подольский , М-во образования РФ.-М.: Академия, 2005. - 528 с..-(Высшее профессиональное образование. Психология).-Библиогр. в конце гл.
37. Психология развития: Учебник для студентов психологических и педагогических вузов / Т.М. Марютина, Т.Г. Стефаненко, К.Н. Поливанова и др.; Под ред. Т.Д. Марцинковской; Рец.: М.Ю. Кондратьев, А.И. Подольский; Совет по психологии УМО университетов России, М-во образования РФ.-М.: Академия, 2001. - 351 с.
38. Психология развития: Учебное пособие для вузов / Под ред. Т.Д. Марцинковской, УМО вузов России.-М.: Академия, 2001. - 352 с.
39. Психология развития: учебное пособие для студентов вузов, обуч. по направлению и спец. "Психология" / рец.: В.П. Зинченко, Н.Г. Салмина, УМО ун-тов России.-М.: Академия, 2007. - 144 с..-(Учебное пособие).-Библиогр. в конце гл.
40. Психология развития: Хрестоматия ; ГУ-ВШЭ ; Совет по психологии УМО по классическому университетскому образованию / Под ред.: А.К. Болотовой, О.Н. Молчановой ; Рец.: А.Н. Гусев, А.И. Подольский, УМО по классическому.-М.: ЧеРо, 2005. - 523 с.
41. Психология развития; науч. ред. перевода на русский язык канд. псих. наук, доцент Т.В. Прохоренко.-СПб.: Питер, 2010. - 940 с.. - (Мастера психологии). - Библиография: с. 846-927.-Глоссарий: с. 819-845

42. Психология: Учебник для отделений и фак-тов средних пед. учеб. Заведений / Под ред. И.В. Дубровиной ; Рец.: В.Э. Чудновский, Ученый совет Психологического ин-та РАО, М-во общего и профес. - М.: Академия, 2004. - 462 с.
43. Психология: Учебник для отделений и фак-тов средних педагогических учебных заведений / Под ред. И.В. Дубровиной ; Рец.: В.Э. Чудновский, Ученый совет Психологического ин-та РАО, М-во общего и профес.-М.: Академия, 2003. - 462 с.
44. Сборник задач по социальной психологии и психологии развития: Учеб. пособие для студентов. - М.: Академия, 1999. - 144 с.